

Փ Ա Ր Ի Զ Ե Ա Ն Ս Ո Ւ Ր Հ Ա Ն Գ Ա Կ

ԹՈՒՂԹ ԺԱ.

Վերդիլիոս. — Գարնան գեղեցիկ մէկ օրը. — Երանի մշակներուն. — Եօթն իմաստնոց մէկը. — Վերդիլիոսի քնարը. — Փաղաքային կեանք. — Գարնալ Փարիզ. — Երանի Փարիզեցւոց. — Ձմեռուան տրտունջ. — Մաթիէօ տը լա Տրօմ. — Կոր մարգարէ մը. — Անգղիացւոց շահատեսութիւնը. — Գաղղիացւոց թեթեւութիւնը. — Հովտ. նոցաց ընկերութիւն. — Մեծ շահ մը. — Եւրոպական ժողով. — Մամուտը ժողով. — Գաղղիոյ օրէնսդիր ժողովն ու ծերանքաւոր. — Ելէսիլի — լօշթէյնի խնդիրը. — Թիէրի օգեւից մէկ խօսքը. — Յրէտէրիք Է. Գ. — Քրիսթիան Տանիմարքայի թագաւորը. — Ռ՞ր թագաւորն աւելի Աստուծոյ շնորհին է թագաւոր. — Յարութիւն առած թագաւոր մը. — Կոր եւ զարմանալի նուաշինութիւն. — Մէկ նստու. մէջ նստատորմիդ մը. — Կենդանիք հոգի ունին. — Ձիու բարեկամութիւնը. — Երախտագիտութեան վարժապետ մը. — Ալֆրէտ տը Վիլիէիի նոր գրեւածքն. — Կախաղագցման կհաստատը. — Թալեօնի, Փանիկ Էսէր, Էմմա Վիլլի. — Կայսեր մը կրկին մարգարեութիւնը. — Պիլյոյի արձանը. — Վաճառու. ղաց եւ գնողաց գանգատները. — Հաղար ֆրանք ամող զին (ման. տօլին) մը. եւ հարիւր ֆրանք ամող հասցէ (տորէս) մը. — Ա. ֆրանթէնի մէկ առակը. — Մատենադարաց բաղդը. — Մալէրայ. — Էշերուն վրայ վստահիլ կըլնայ. — Կախճի հեղեղեան հակային անունը ինչ էր. — Հիւս օրիորդը. — Մաթեոսաղա. — Այժմու նահապետին աշխարհի. — Բարեմաղթութիւն. — Գարնալ բա. րեմաղթութիւն. — Վերջին բարեմաղթութիւն:

Րգիչն Մշակաւիսնաց՝ անոյշ ու գաշնակաւորն Վերդիլիոս՝ գարնան գեղեցիկ օր մը Մինչիոյի գալարագեղ ամիանցը վրայ նստած՝ զմայլելով գիւղային կենաց բնատուր պարգեւացն ու վայելիցը վրայ, քերթողական աշխոյժը բռնկեցաւ ու կգոչէր.

O fortunatos nimium sua si bona norint agricolas!

Երանի մշակներուն եթէ իւրեանց բաղդը ճանչնան:

Զնոյն անշուշտ կկրկնեն Վերդիլեայ հեռ ամենայն գիւղատէր ու գիւղաղբօս անձինք. գարնան գեղեցիկ օրերուն ու ամառուան տապակէզ տաքերուն, երբ քաղցը է նստել կաղամախի մը լայն ստուերին ներքեւ, ու լսել թռչնոց այգորելի գաշնակներն, որոց կարծես թէ ձայն կընեն առուակին հեղասահ եւ խաղաղասփիւռ կարկաշանքները:

Սակայն «Զի՛ք ինչ հասւստուն, չի՛ք ինչ կայուն ընդ արեգակամբ» կըսէր եօթն իմաստնոց մէկը. զնոյն կըսէ եւ ամէն օրուան փորձը. Գարնան անոյշ օրերն ալ կանցնին, ամառուան բոցաշունչ տաքերուն կյաջորդեն ձմեռուան սառնամանիքը:

Ահա գաշաք մերկացեալք իրենց գեղեցիկութենէն, գալարիք չորացեալ եւ ցրտա-

կէզ, ծառերը տերեւաթափ եւ ճղակոտոր, առուակները՝ սառած պաղպղած, ցրտասառոյց քամիներն արձակերասանակ կվաղեն կըվաղվեն ու գիմացնին ամէն բան կգողացնեն:

Թող Վերդիլիոս այժմ գաշան ելնէ, նրատի քնարը ձեռքը. տեսնեմք թէ աշխոյժը կվառն վերոյիշեալ անոյշ տողով սկսած գաշտային կենաց գեղեցիկները:

— Կարծեմ թէ՛ սչ: Գարնան եւ ամառուան համար անոյշ են գեղն ու գաշտորէք. բայց ձմեռուան սառնամանեաց ժամանակ՝ անոյշ է քաղաքն եւ քաղաքային կեանք:

Եթէ ամենայն քաղաք ախորժելի է ձմեռուան ժամանակ, ինչ ըսեմք Փարիզու պէս քաղաքի մը համար, ուր ձմեռը ամենայն ջանք կընէ որ հանգէտներովն եւ ընկերական տօներովն եւ ուրախութիւններով, խաղերովն ու թատրոններով՝ Գաղղիոյ մայրաքաղաքը զուարճութեանց եւ վայելից մայրաքաղաք հանդիսանայ: Այնպէս որ՝ ձմեռուան մէջ շատ կարելի է որ դրօժ երկիրները լսելով կամ կարգալով Փարիզու մէջ եղած տօներն ու զուարճութիւնները, նախանձին այն զարմանալի քաղաքին մէջ բնակելու բաղքն ունեցող մահկանացուաց, ու բանաստեղծին տողը դարձնեն Փարիզեցւոց՝ ու գոչեն.

Երանի Փարիզեցւոց եթէ իւրեանց բաղդը ճանչնան:

— Այս ձմեռ ամէնքը կտրանջան բքաբերաց ու անտանելի ցրտոյն վերայ: Միայն Մարիէօ Տը լա Տրօմ կուրախանայ: Այս օգոց մարգարէին գուշակութիւնը ճիշդ ելաւ. ուստի ամէն վրան խնտացողները սկսան այժմ լեզուին քաշել: Բայց աւելի Անգղիացիք իրեն պատիւ կընեն: «Իւր օգագուշակութեանց գիրքը կարգէ դուրս պատիւ եւ ընդունելութիւն գտաւ հոս» — կգրէ ինձ Պ. Գ. Յ. իւնտոնէ: —

— Անգղիացւոց զարմանալի շահատեսութիւնը՝ այսնոր մարգարէին գուշակութիւնքը յօգուտ դորձածեց եւ շահեցաւ: Մինչդեռ Գաղղիացիք ծաղր կընէին իւրեանց սովորական թեթեւութեամբը, Անգղիացիք ընկերութիւն մը կազմեցին որ 500 հազար հովանոց (ուսպրէյս, զօնրիֆ) պատրաստել տը-

ւաւ: ու անձրեւի եւ բուքի ժամանակ՝ օրը 1 շիլինի կվարձէ զայն: Հովանոց չունեցող շրջագայողաց: Ասով շուտ մը 700 հազար ֆրանք շահեցաւ մինչեւ ցայժմ այդ ընկերութիւնը: Գաղղիացիք ուշ արթնցան. խօսք կայ որ փարիզ ալ նոյնպիսի ընկերութիւն մը պիտի կազմեն:

= Քաղաքական իրերը դեռ որոշ վիճակ մը չառին: Անգղիա չընդունեցաւ նախօրէնի առաջարկած եւրոպական ժողովը. նոյնպէս ըրաւ յետոյ եւ Աւստրիա, որով այս տէրութեանց Գաղղիոյ հետ ունեցած յարաբերութիւնը շատ պղտեցան: Հետեւեալքը լաւ չերեւիր:—Գաղղիա տեսնելով որ ընդհանուր եւրոպական ժողովքը ընդունելի չեղաւ, մասնաւոր ժողովք մը առաջարկեց տէրութեանց:

= Գաղղիոյ օրէնսդիր ժողովն ու ծերակոյտը իրենց նիստերն սկսան. տէրութեան ճարտասանքն եւ ներհակ կողմեանքն մեծ ճարտարութիւն կցուցրնեն, եւ ամենայն ոք մեծ սիրով եւ հետաքրքրութեամբ կկարդայ նոյա խօսած ընտիր եւ սգելից ճառերը:

= Լեհաստանի խնդիրը գրեթէ լմնցածի պէս մոռցուեցաւ: Գերմանիոյ եւ Տանիմարքայի ուշագրութիւնը դարձած է Շլիսլիկ—Հոլշթայնի բազմամեայ խնդրոյն վրայ, որ գուցէ վերջապէս գալ նոր տարին կատարում մը առնու, թէեւ ոչ առանց մեծ գծաւարութեանց:

= Եւրոպական ժողովոյն գծաւարութեանցը վրայ ակմբի մը մէջ խօսք կըլլար. երեւելին Թիւր գարձաւ մեզ հետեւեալ սգելից (spirituel) խօսքն ըսաւ. «Բժշկաց խորհուրդը ընելը՝ տեսնուած է, բայց հիւանդաց ժողովուրդ խորհուրդ ընելը՝ դեռ տեսնուած բան չէր»: — Եւ ամէնքս ծափ զարկինք:

= Այս 1865 տարին չկրցաւ լմնցրնել Տանիմարքայի թագաւորն Յրէսկերիֆ է: Ծնած էր նա 1808-ին սեպտեմբերի 6-ին: Թագաւորական գահն ելաւ 1846-ին: Զաւակ չունենալուն պատճառաւ Լանտոնի ժողովը (1855, յուլիս 51) որոշեց որ իրեն յաջորդէ Քրիսթիէն կամ Քրիսթիանոս Տանիմարքայի իշխանը, որ Շլիսլիկ—Հոլշթայն — Զոնսթրպուրի — Կլիսֆապուրի անէն է:

Նորընտիր թագաւորը՝ հայր է Կալլէսի իշխանուհւոյն եւ Յունաց երիտասարդ թագաւորին Գէորգայ Ա: Զարմանալին այն է որ թէ եւ Քրիսթիան իշխանը տասը տարիէ

իվեր սահմանուած էր թագաւորել, բայց իւր դեռահաս որդին հօրմէն առաջ թագաւորական աթոռն ելաւ, այն ալ աւելի անկարծելի դիպուածով:

= Խօսքը յարմար ընկաւ, ձեզ յիշեմ որ Գէորգ թագաւորը իւր հրովարտականքուն մէջէն վերուց այն սովորական ձեւը՝ զոր քրիստոնեայ թագաւորք կգործածեն թէ «Շնորհիւն Աստուծոյ՝ քաղաւոր»:

* Զարմանք, կրտէ Տեպա լրագիրը. որ թագաւոր աւելի շնորհակալ պէտք էր ըլլար Աստուծոյ քան Յունաց երիտասարդ թագաւորը, որ թագաւորութեան համար ծնած չէր, եւ Աստուծոյ շնորհիւ առաւ անկարծելի կերպով մը Յունաց թագաւորութիւնը իրեն տուաւ, մինչդեռ ուրիշ աւելի յարմարներուն եւ իրաւունք ունեցողներուն չըրաւ այդ շնորհքը:

= Թագաւորի մը մահը ծանուցանելու ետքը, թագաւորի մ'ալ յարութիւն առնուլը ձեզ պատմեմ:

Ռատամա Բ, որոյ գլխուն եկած փորձանքը ձեզ գրած էի (1), յանկարծ յարութիւն առեր է եղեր հետեւեալ կերպով:

Արքայասպանք զինք մեռած կարծելով՝ թողեր գնացեր են. թագաւորին կուսակիցքն եկեր վերուցեր փախուցեր են, ու պէտք եղած դարմանն ընելով՝ առողջացուցեր են, այնպէս որ այժմ ելեքարագիր մը հասաւ յեւրոպա՝ որ Ռատամա Բ 4000 զինուորի գլուխ կեցած Թանախարիվա մայրաքաղաքին վերայ կքալէ եղեր:

= Անգղիոյ լրագրաց մէջ նաւաշինութեան զարմանալի արագութիւն մը կոպտմուի, որ անշուշտ մեծ յեղափոխութիւն պիտի ընէ նաւային պատերազմաց մէջ: — Ներքին թուրքն անունով նոր-եօրքային գիւտ մը հնարեր է շոգեմեքենայից ձեռքով նաւակ ու նաւ շինելու, աժան եւ շուտ կերպով: Լոնտոնի մօտ հասարակաց առջեւ իւր զարմանալի փորձերը կընէ: Երեսունուերկու անգղիական սոք երկայնութեամբ, 7 սոք լայնքով եւ 5 սոք խորութեամբ նաւ մը՝ կշինէ սաւր ժամուան մեջ: Այս անհնարին արագութենէն աւելի զարմանալին այն է որ 1 լիվր սթէրլին, 15 շիլլինի կշինէ այս նաւը, որ ըսել է 42—45 ֆրանք:

(1) Տես Թուրք է, էջ 252:

Թումիսըն իւր այս գիւտոյն համար ար-
տօնագիր առաւ: Անգղիացի հարուստները
փութացան ընկերութիւն մը կազմեցին որ
մեծ շահ պիտի ընէ Թումիսընի գիւտովը:

Այսուհետեւ Անգղիա կարող է Թումիսը-
նի ձեռքով ամենայն շուտութեամբ ընել
նաւական պատերազմները. վասն զի այս նո-
րաշէն նաւերը ամենայն գիւրութեամբ կը-
քակուին ու կանգունին, ուստի եւ կարելի է
ամբողջ նաւատորմիլ մը քակել ու մէկ եր-
կու նաւու մէջ բեռցընել ու պէտք եղած
տեղը հասցընել շուտով, եւ հոն քիչ ժա-
մանակի մէջ քովէ քով բերել նաւախումբը
կազմել ու ծով իջեցընել:

= Կենդանեաց ոգի ունենալուն ու չու-
նենալուն վրայ մեծ վէճեր եղած են փիլի-
սոփայից մէջ, ոմանք այն եւ ոմանք ո՛չ
պնդելով: Ես հետեւեալ դիպումներ պատ-
մեմ, դուք ինչ հետեւանք կուղէք՝ հանեցէք:

Փարիզու ծայրերը Սօնրոմի եւ Վօլիւարի
մէջտեղի դաշտավայրից մէջ անասնադար-
մանք կընակին: Ասոնց մէկը շատ մը ձի կը-
պահէ, որոց մէջ աւելի աչքի կզարնէ ե-
ղեր երեք տարեկան մէկ ձին, ոչ միայն իւր
աշխուժութեամբն ու տեսքովը, այլ եւ զար-
մանալի մէկ համակրութեամբը զոր կցուցը-
նէ եղեր իւր տիրոջը՝ տարուան մէկ տը-
րուն հետ: Այս փոքրիկ տղայն ամէն օր ձիե-
րուն բակը գալով, ձեռքովը հաց կուտայ ու
կատակներ կընէ եղեր այն ձիուն հետ:

Այն բակին մէկ անկիւնը գետնի տակ թա-
ղուած մեծ փայտէ տակառ (փըշը) մը դը-
րուած է, ուր անձրեւի ջուրը կ'ոռովի եղեր:

Օր մը տանն աղախինը տղուն պուռալ կան-
չուրուտելու ձայնը կըսէ: «Վայ՝ ինչ եղաւ
տղային» ըսելուն չմնար, պատուհանէն կտես-
նէ որ տղան բակին մէջ խաղալու առեն՝ ան-
գգուշութեամբ ջրին մէջ ընկեր կ'ընդունի:
Աղախինը լեզապատառ ձայնը կ'ձգէ կսկսի ճը-
ւալ ճչել, կանչուրուտել, ու կ'աղէ վար որ
տղուն օգնութեան հասնի: Բայց իրմէ առաջ
անոր օգնութեան հասեր էր ուրիշ մէկը:

Ո՞վ կկարծէք:

— Այն աշխոյժ ձին լսելով իւր պղտի բա-
րեկամին պուռալ կանչելը՝ կհասկընայ որ խեղ-
ճը վտանգի մէջ է, կ'թօթուէ ուժով կ'իւր-
ցընէ գլխուն կապ չուանը, ու կ'աղէ ջրին
քով, կ'չօքի կճուի, գլուխը կերկնցնէ տղուն
հագուստներէն կ'խածնէ ու ջրէն դուրս կը-
հանէ անվտանգ: —

Ի՞նչ կըսէք այս ձիուն երախտագիտու-
թեանը, տղայէն ընդունած քանի մը պատառ
հացին համար:— Փիլիսոփայութեան խնդիր-
ները մէկգլխի, ես այս միայն կըսեմ որ այս
ձին մարդկանց շատին կրնայ կարծեմ ե-
րախտագիտութեան վարժապետ լինել:

= Ալիքէտ տը Վինետի բանաստեղծին մօտ
ու կեանքը ձեզ պատմեցի, նորա երեւելի
գործերն ալ յիշատակելով: Այժմ նորա ան-
տիպ մնացած քանի մը քերթուածներն ալ
իշոյս կընծայուին, որոց մէջ *les Destinées* (les
Destinées) ըսուածը շատ բարձր ոճ եւ մտա-
ծութիւններ կ'արտայայտէ: Նոյնպէս արժա-
նի են յիշատակութեան *Sonnet au berger* (la Mai-
son du berger) վերնագրով հասուածը, եւ *Le*
հաստանի վրայ գրածը:

= Նախազգացման կհաւատնք:

Անցեալ տարի հեղինակին մէկը նոր վի-
պասանութիւն մը կըրէ, եւ տպէն առաջ
բարեկամ օրիորդի մը կտանի որ գիմացը
կարգայ եւ նորա կարծիքն իմանայ: Վիպա-
սանութեան դիւցապնուհին էր կաքաւիչ (dan-
seuse) մը, զոր հեղինակը՝ Թալեօնի մը Յան-
նի էպիքի մը հաւատար պարանցիկ մը են-
թադրած էր, որ թատրոնի վրայ իւր մե-
ծագոյն փառացն ու յաղթանակին օրը՝ երբ
կեցցէնէրու եւ ծախահարութեանց մըրկի
մը մէջէն վարագոյրը ծանր ծանր վար կիջ-
նէր, յանկարծ կաքաւչին զգեստը կընկէր,
ու խեղճ աղջիկը ողջ ողջ կայրէր կմեռնէր:

«Ո՛հ, այդ ինչ սարսափելի վախճան է»
— գոչեց այն օրիորդը՝ որոյ գիմաց վիպա-
սանութիւնը կկարգացուէր: — Բայց եւ այն-
պէս՝ կնախանձիմ ես իրեն. . . Ի՞նչ գեղեցիկ
մահ՝ կաքաւչի մը համար՝ աւելցուց օ-
րիորդը, աչուրները սրբելով:

Այն օրիորդն էր Էմմա Լիօրի:

Ո՞վ կրնար կարծել թէ քանի մը ամիսէն
խեղճ օրիորդը պիտի ունենար այն վախճա-
նը՝ զոր սարսափելի եւ միանգամայն նա-
խանձելի կհամարէր (1):

= Որովհետեւ բնականապէս գրչիս տակն
ընկաւ Էմմա Լիօրիի անունը, ձեզ այս ալ
յիշատակեմ որ նախիւէոն կայսրը խղճալով
նորա տառապեալ մօրը վրայ՝ հրաման քաւ-
որ իւր սեպհական դանձանակէն 6000 ֆրանք
կապուի իրեն տարուէ տարի, եւ 40 հազար

(1) Տես Թուրք Ժ, էջ 348.

ֆրանք ալ տրուի օրիորդին հիւանդութեան ժամանակ բժշկի եւ գեղօրայից եղած ծախքերուն համար:

Կայսեր մը արժանի մարդասիրութիւն:

— Նոյն կայսրը դարձեալ եւ 5000 ֆրանք գրուեցաւ Պիլյոյի ⁽¹⁾ համար կանգնուելիք արձանի մը համար: — Ո՛րչափ ախորժելի բան է տեսնելն որ մեծերն ալ չեն մոռանար իրենցմէ վարիներուն անձնանուիրութիւնն ու երախտիքը:

— Վաճառողներն միշտ կգանգատին թէ կկորսնցնեն, գնողները միշտ կուլան թէ կխաբուին ու մէկին տեղ տասը կհատուցանեն անխիղճ վաճառողներուն:

Ո՛վ աւելի իրաւունք ունի:

— Եթէ ես գնողաց՝ ուստի եւ լացողաց դասէն չըլլայի, կարող էի դատաստան կրտսերէլ, բայց հիմա ինչ որ ալ ըսեմ իմ դասս ու դատս պաշտպանելու՝ միշտ դիմացի կողմէն, — պարոն վաճառողներէն, — պիտի ամբաստանուիմ իրրեւ կողմնապահ:

Բայց սակայն ցուցնելու համար թէ սրչափ անկողմնասէր եմ ես, ձեզի նոր դիպումս մը պատմեմ որ տեսնէք թէ վաճառողներն ու վաճառականներն ալ սրչափ վարպետ ըլլան, բայց կան իրենցմէ աւելի վարպետորդի գնողներ:

Մաքուր կեկ հագուած երիտասարդին մէկը փերեղակուհւոյ մը (*chercheuse, marchande de brie-à-brac*) քով կերթայ, ու վին (*mandoline*) մը կուզէ գնել: Փերեղակուհին 5 ֆրանք կուզէ. երիտասարդը 3 կուտայ՝ չըլլար, 4 կուտայ՝ չըլլար, վերջապէս կհանէ 5 ֆրանքը կուտայ կնիկմարդուն ձեռքը, կառնու վինը, ու կը դառնայ « Խաթուն, կըսէ, հիմա կիմանամ որ դուն բանէ չես հասկընար եղեր: Այս վինն որ 5 ֆրանքի ծախեցիր, գիտես քանի ֆրանք կաժէ:

— Քանի, կհարցնէ փերեղակուհին, աչուրները կտր կտր բանալով:

— Էն քիչ՝ 800 ֆրանք, Խաթուն» կպատասխանէ երիտասարդը:

Փերեղակուհւոյն աչուրները կլեցուին, բերնէն հառաչանք մը կելնէ:

Երիտասարդը վրայ կբերէ. «Այս վինը Լուդովիկոս Ժ՛-ին օրովը շինուած է, ուստի եւ շատ հազուագիւտ բան է: Հարուստ հասէր մը կճանչնամ որ ետեւէ ընկած էր մէկ այսպիսի վին մը գտնելու: Երթամ իրեն

ցուցնեմ, 800 ֆրանք չէ որ 1000 ֆրանք ալ ուզելու ըլլամ՝ տարակոյս չունիմ որ պիտի վճարէ, ուրախութենէն խենդենալով»:

Փերեղակուհին ցուէն խենդենալը եկաւ, երբ հազար ֆրանքին ձայնը լսեց, սկսաւ պռուալ կանչուրուտել թէ խարուեր է, ուստի եւ 5 ֆրանքը երիտասարդին երեսը զարնելով՝ ետ կուզէր վինը:

— Վինը քուկդ չէ այսուհետեւ, իմս է, կպատասխանէր երիտասարդը:

— Անդգամ, անպիտան, խաբեբայ, անխճեալ... կպռաւ պառաւը, շուտ, տուր իմ վինս, վար դիր իմ վինս:

Կուրը մեծցաւ, պռուալ կանչուրուտելու ձայներէն դրացիք վազեցին խանութ, մէջ մտան հաշտեցուցին այն երկու կռուողները, այսպիսի պայմանաւ որ փերեղակուհին տայ երիտասարդին 100 ֆրանք, սա ալ վինը ետ դարձունէ եւ այն հարուստ հասարակին անունն ու բնակութիւնը ցուցնէ:

Հաշտութիւնը լմնալէն վերջը՝ պառաւն ու երիտասարդը իրարու ձեռք տուին, թողութիւն ուզեցին իրարմէ ու բաժնուեցան երկուսն ալ ուրախ զուարթ, պառաւը՝ իւր կորուսեալ չքնաղ ու թանկագին վինը գտնելով, — գիտէք որ կորսուած բանը գտնելը միշտ ուրախութիւն կպատճառէ, եւս առաւել՝ հազար ֆրանքի արժէք ունեցող մէկ բան մը, — եւ երիտասարդն ալ բաւական գոհ ըլլալով որ 100 ֆրանքի գնեց մէկ հասցէ (*usque*) մը:

Հարկ է ձեզ ըսեմ որ այդ հասցէն խաբէական էր ու սոսա: Խեղճ պառաւը բոլոր Փարիզ պտըտեցաւ, ամէն տեղ մտաւ ելաւ, լաւ հարցուց ու չգտաւ այն առատաձեռն հասցէրը: Դարձաւ խանութ լալով ողբալով իւր միամտութեանը վրայ, որ 5 ֆրանք աւժող վինը՝ չուզեց տալ 5 ֆրանքի ու 100 ֆրանք ալ վրան տուժեց:

Միշտ ճշմարիտ է Լաֆոնթէնին առակը ⁽²⁾

• Ամեն մարդ ալ կըսքիսպի երկրիս վերայ:

Կրտսենս որ մէկ շուքի մը ետեւէն

Այնչափ խենդեր ընկած են՝

Որոց ոչ բիւ ոչ համբանք կայ:

Այդ մարդիկներ՝ կընքմանին

Եզովրոսի պատմած շունին,

Որ բերանը միս՝ գետակէ մը կանցներ,

Ջրին վերայ տեսաւ մըսին իւր պատկեր,

Թողուց բերնինը որ առնու գայն ըստուեր,

Բայց մազ մընաց որ խղզիւրէր:

(1) Տես Թուրք Թ, էջ 314.

(2) Առակը Լաֆոնթէնի, Գիրք 2, Ժէ.

Գեոր յանկարծ արկածիլ ըսկսեց,
Հազիս քէ շունն ինքզինք ցամաքը նետեց,
Եւ ըստուերին նետ իջուր
Կորսնցուց միսն ալ իզնոր:

= Երանի թէ ամէն մատենագիրը Մալէր-
պի բաղդն ունենային, որոյ հռչակաւոր տա-
ղին մեծ գեղեցկութիւն տուաւ տպարան-
ցւոյն սխալանքը: Մալէրպ' Ռոզէր անունով օ-
րիորդին մահուանը վրայ այս տունը գրած էր.

Elle était de ce monde où les plus belles choses

Ont le pire destin.

Et Rosette a vécu ce que vivent les roses,

L'espace d'un matin.

Գրաշարը այս տունին երրորդ տողը սխալ
կարդալով՝ այսպէս գեղեցկացուցեր էր զայն.

Et rose, elle a vécu ce que vivent les roses.

Բայց չկարծէք թէ ամէն գրաշար այս-
պէս կաղնուացընէ բնագրին իմաստը. մեծ
մասը կաւրէ կանշրքացընէ խեղճ մատենա-
գրին մտածութիւնները:

Անցեալները նիւ-եօրքի դահլճին մէջ քա-
ղաքագէտ ճարտասան մը ժողովրդեան վրայ
խօսելով ըսեր էր թէ «ժողովուրդը մեր
կողմն է, Կրնամք բազմութեան վրայ վստահիլ.
we can rely on the masses!»: Այս անուշ խօս-
քով կուգէր ճարտարախօսը ժողովրդեան
վստահութիւնն ու համակրութիւնը գրա-
ւել: Բայց ինչ մեծ եղաւ իրեն զարմանքն
ու բարկութիւնը, երբ երկրորդ օրը լրա-
գիրը նորա զօրաւոր ծառը հրատարակելով՝
վերոյիշեալ քաղաքավարական խօսքը փոխեր
էր ու տպեր «We can rely on them asses!» այս-
ինքն՝ «Կրնամք վստահիլ այն էջերուն վրայ»:
Տպարանցին վերջի masses բառին ո գիրը the
յօդին հետ կպցընելով՝ խեղճ ճարտասանին
բոլոր խօսքերուն ուժը փճացուցեր էր:

= Նախընթաց թուղթերու մէկուն մէջ
ձեզ պատմեցի որ Նախընթաց հեղեղեան մարդու
մը ծամելիքը գտնուած էր ⁽¹⁾: Այժմ ձեզ
այս ալ ըսեմ որ այն հակային անունն ալ գրա-
նուեցաւ:

— Ի՞նչպէս... պիտի հարցընէք զարմաց-
մամբ: Արդեօք գերեզմանի քարին վրայ
զայն կարդաց Պ. Պուշէ տը Փէրթ:

— Ոչ, Պարոններ, այս անգամուան գիւ-
տին փառքը Պուշէ տը Փէրթին չէ, այլ...
Հիւսէ օրիորդին:

— Գիտնական մըն է այս օրիորդը, թէ
հնախօս մը, կամ երկրաբան մը...

— Եւ սչ մէկը, այլ ողբիսու մը, միջնորդ
մը: Ժողովքի մը մէջ ողի մը կանչեր է ու
հարցուցեր է թէ այն նորագիւտ բրածոյ
մարդուն (l'homme fossile) անունն ինչ էր: Պա-
տասխան տուեր է ոգին, — «Էլ(1)է»:

— Իրաւ է արդեօք, գուցէ հարցընէք:

— Իրաւ է իմ պատմածս, զայն կրնամ
վկայել, բայց թէ յիշաւի էլօֆէ էր այն բը-
րածոյ մարդուն անունը եւ ոչ Ղամեֆ կամ
Թոքեյ կամ Մարուսաղա... զայդ նոյ նահապե-
տին պէտք էր հարցընել:

= Որովհետեւ հին նահապետաց անունը
գրչերնուս տակն եկաւ, այժմու ժամանա-
կիս նահապետներն ալ ձեզ յիշատակեմք:

Աշխարհիս ամենէն ծեր ամուսինքը կըրա-
նուին այժմ Աւստրալիոյ Մարուլան քաղա-
քին մէջ: Երիկը 147 տարեկան է, կնիկը
159: Երկուսն ալ ողջ առողջ են եւ յիշողու-
թիւնն ին տեղն է, բայց աչու ընին ու ականջ-
նին քիչ մը տկարացած:

Ներկայ ժամանակիս նահապետաց կեան-
քը կմալթեմք եւ մեք մեր ամենայն ընթեր-
ցողացն եւ սիրելի ազգայնոց:

= Բարեբաղդաբար մեր բարեմաղթու-
թիւնը յարմար ժամանակի ընկաւ, որովհե-
տեւ ահա 1865 տարին իւր վերջին բարեւը
մեզ կուտայ, ու ներկայէն կսահի անցելոյն
ամպոցը մէջ:

Փութամք ուրեմն եւ 1864 նոր տարին
դեռ եւս չմտած՝ մաղթեմք զայն լի յա-
ջողութեամբ մեր Ազգին համար:

Մաղթեմք՝ որ հետը բերէ ընծայէ մեզ
ճշմարիտ եւ հաստատուն առաքինութիւններ:

Մաղթեմք՝ որ պարգեւէ Ազգիս երջան-
կութեան օրեր, այսինքն այնպիսի օրեր՝ յո-
րում մեր Հայրենիքը մեծաքայլ յառաջագի-
մելով իբրարոյականի, իգիտութիւնս եւ յա-
րուեստս, գանէ իւր բաղձալի պայծառ
ապագայն:

Եւ մինչեւ որ այն ուխտիւք փափաքելի
ապագային արշալոյսը չծագի, իւր սիրելի
եղբայրներուն աչուրները չփակելը կիւն-
գրէ եւ կըարեմաղթէ իրենց յետին եղբայրն

ՀՐԱՀԱՏ.

(1) Տես Թուրք 2, էջ 222.